

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО

СРЕДЊИ ВЕК

Валентина Живковић

СРЕДЊОВЕКОВНИ КОТОР

Креативни центар

САДРЖАЈ

Приморски град	2
Три језика	4
Градске четврти, тргови, улице	6
Градња по прописима	8
Живот на спратовима	10
По намирнице на пијацу	12
И сукно и свила	14
Синовима сва имовина	16
Способни трговци	18
Веште занатлије	20
Послови угледних грађана	22
Драгоцене књиге	24
По укусу Которана	25
У време куге	26
Имања изван града	28
Коло светог Тријуне	30
Пут у туђи свет	31
Индекс	32
Хронолошка таблица	

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО СРЕДЊИ ВЕК

Издаје

КРЕАТИВНИ ЦЕНТАР
Грађиштанска 8, Београд
тел.: 011/ 38 20 483, 38 20 464, 24 40 659
www.kreativnicentar.rs
e-mail: info@kreativnicentar.rs

За издавача

mr Љиљана Маринковић, директор

Библиотека

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО

Средњи век

СРЕДЊОВЕКОВНИ КТОРОР

Аутор

др Валентина Живковић

Илустратор

Тихомир Челановић

Уредник едиције

др Весна Бикић

Сарадник истраживац

Милена Трутин

Графички дизајн

Данијела Парацки

Душан Павлић

Лекцијор

Драгана Раковић

Графичка припрема

D_sign, Београд

Штампа

Публикум, Београд

Тираж

2.000

CIP – Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

930.85 (497.16)*4/14*(02.053.2.025.2)

316.728 (497.16)*4/14*(02.053.2.025.2)

ЖИВКОВИЋ, Валентина, 1973.

Средњовековни Котор / Валентина Живковић ; [илустратор Тихомир

Челановић]. – Београд : Креативни центар, 2011 (Београд : Публикум).

– 32 стр. : илустр. ; 24 см. – (Библиотека Овако се живело. Средњи век)

Тираж 2.000. – Хронолошка таблица: стр. [33]. – Регистар.

ISBN 978-86-7781-874-6

а) Свакодневни живот – Котор – Средњи век

б) Котор – Културна историја – Средњи век

COBISS.SR-ID 184857612

ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО

СРЕДЊИ ВЕК

Валентина Живковић

СРЕДЊОВЕКОВНИ КОТОР

Креативни центар

Приморски град

изгледом и устројством подсећали на модерне урбане целине постојали су углавном на приморју. Један такав град јесте и стари Котор. Кроз историју, Котор је успео да преживи разне недаће – смене врховне власти и политичке, ратове, глад, разорне земљотресе и пожаре, али и страшне епидемије куте, које су односиле бројне животе.

Стари град Котор лежи у најдубљем делу Бококоторског залива. Особен географски положај Котора, који је свих страна окружен водама и брдима, обезбедио је граду својеврсно природно утврђење – са северне стране налази се речица Шкурда, са јужне су воде подморског извора Гурдић, са западне море, док се са источне, једине копнене стране уздиже изузетно стрмо брдо Свети Иван, које је кланцем одвојено од брдских масива у залеђу.

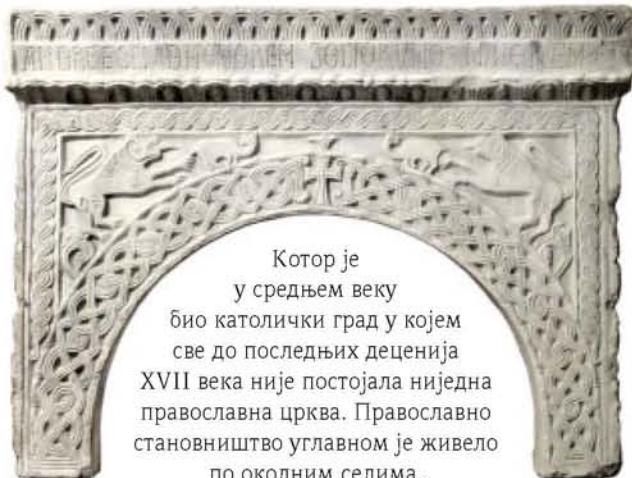
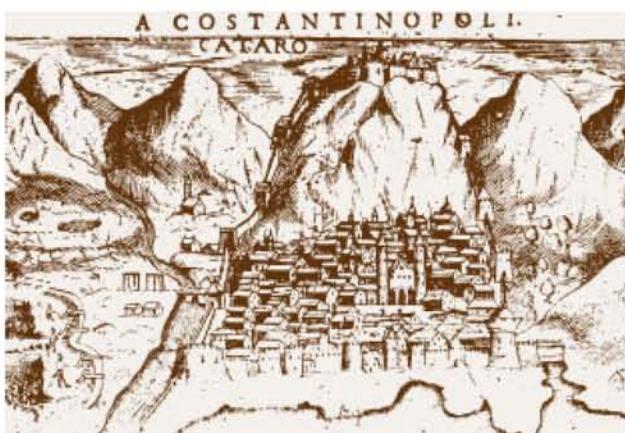
Котор, дрворез, крај XVI века

Према котарској лејенди, старме пукотине брда које се уздиже над градом настале су када је Краљевић Марко над Гурдићем шаљуом разломио стену и мачем расијолушио брдо.

Током своје дуге историје Котор је утицаје из различитих култура: римске, византијске, српске и венецијанске. Спој ових различитости, као и повољан

положај, учинили су га посредником између Медитерана и залеђа Балкана у трговини, пословању, политици.

Данашњи изглед град је почeo да добија превасходно од XIV века. Крајем средњег века ту је постојао изузетно развијен градски живот, који је у много чему био сличан данашњем.

Котор је у средњем веку био католички град у којем све до последњих деценија XVII века није постојала ниједна православна црква. Православно становништво углавном је живело по околним селима.

У време средњовековне државе Немањића, градови који су

изгледом и устројством подсећали на модерне урбани целине постојали су углавном на приморју. Један такав град јесте и стари Котор. Кроз историју, Котор је успео да преживи разне недаће – смене врховне власти и политичке, ратове, глад, разорне земљотресе и пожаре, али и страшне епидемије куте, које су односиле бројне животе.

Камени украс из првобитне цркве Св. Тријуна

ИЗВОРИ САЗНАЊА

Посебности Котора чини и велики број сачуваних писаних извора. То је најважнији Статут Котора, а поштом и судско-нотарске исправе котарске општине, настале приликом решавања различитих спорова. Реконструкцију начина живота у граду омогућавају и археолошки осигају, као и дела ликовне уметности и градитељства.

Након распада државе Немањића Котор је био присиљен да више пута мења заштитнике због тешке политичке, војне и економске ситуације која је задесила град. Положај, бедеми и војска штитили су град, али и даље је постојао страх од напада како Турака тако и обласних господара који су желели да завладају Котором. Због притиска Которани су убрзо почели да шаљу молбе и да воде дипломатске

преговоре за добијање покровитељства Венеције.

Након што је више пута одбила молбе которске делегације, Венеција је у фебруару 1420, плашећи се да град не заузме неко од њених непријатеља, одлучила да Котор уђе у оквир моћне медитеранске силе Венецијанске републике.

Кључеви ћрата

◀ Градитељи, средњовековна минијатура

Средњовековни град се у ликовним делима готово увек симболички представљао као насеље омеђено снажним бедемима. У стварности, изградња зидина зависила је од политичких прилика и војних потреба, односно од осећања безбедности његових становника. Бедеми су постојали током врховне српске власти над Котором (1185–1371), али нису имали изглед попут данашњег. То је било релативно

мирно време, у којем је град доживео привредни просперитет, те се и утврђивање градског језгра одвијало према потребама које су налагале копнена и поморска трговина. Изградња снажних зидина ојачаних бастионима започета је тек након што је управу над градом добила Венецијанска република.

Представа св. Тријуна на сребрној иали (олтарској слици) у катедрали ▼

СВЕТИ ЗАШТИТНИК ГРАДА

Поред утврђења и војске, Которанима је осећај сигурности пружао и светитељ заштитник, патрон града Котора – свети Тријун. Светитељ је на фрескама, златарским предметима и новцу представљан с малим моделом града у рукама.

Бедеми су ојачавани нарочишо кад би заријешила нека већа опасност. Тако је било у првој половини XVI века, када је Котору прешао највећи флота озлојишаћеног иштара Хајрудина Барбаросе, великој османској адмирала, који је сејао сиромаш Средоземним морем. Да би се сиречила ојсага ћрата с мора, подигнути су снажни басајиони, куле и бедеми уз реку Шкуруду и ћрета мору.

Три језика

Заштићен у дубини Боке,
Котор је био место у које

су долазили људи из целог залива. Остаци романског становништва временом су се стопили са Словенима из околине. Али, иако је у зрелом средњем веку становништво претежно било словенско, службени језик у свим исправама био је латински. Пословни људи, посебно трговци, споразумевали су се и на италијанском језику. Словенски језик користио се у породици и у разговору Которанки.

Насловна сјрпана Стапушта
брашовашине морнара
на латинском језику

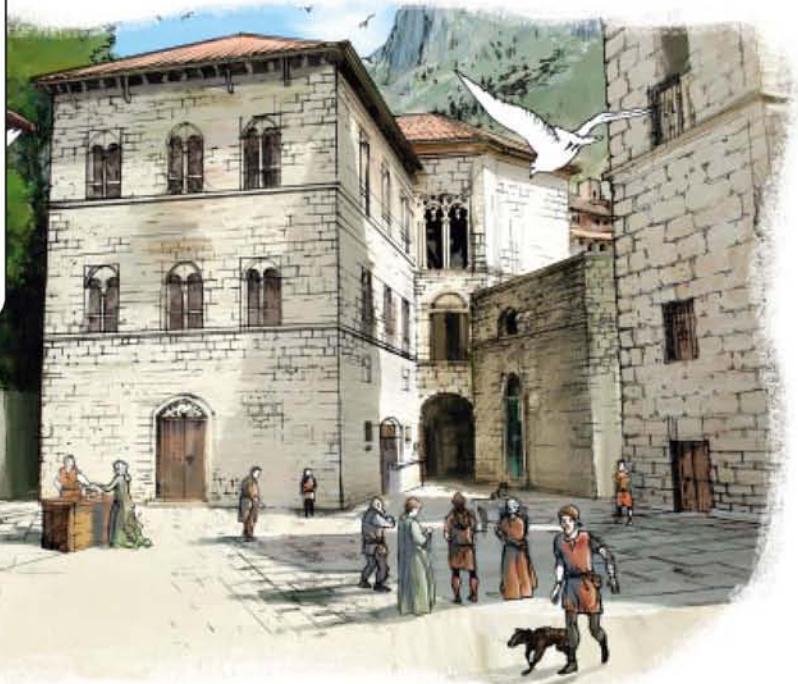
Део ћириличног написа на фресци

Староседеоци приморских градова су још у античко време прихватили романску традицију, културу и градски начин живота, као и малобројни досељени Словени. Међутим, касније се ситуација променила – током средњег века Романи су словенизовани у толикој мери да су у XIV и XV веку чинили тек деветину укупног броја становника Котора. У то време већину становништва чинили су потомци Словена, који се у писаним документима називају Склави. У околини града живели су и Арбанаси и Власи, претежно као сточари и пастири.

УГЛЕДАН ПОСЛОВНИ ЧОВЕК

Један од словенских канцелара котарске оиштине био је Стефан Калођурђевић, уједни праћанин невлашкеоској рода. Он је прави представник свестраној пословној човека – био је тарјовац, бродовласник, поседник винонога у околини града, челник братовштина (удружења која су се бавила религиозним, социјалним и хуманитарним радом), као и кипшићар цркве Свете Госпође у Столиву крај Котора.

Становницима града и околине који нису говорили италијански или латински у судским парницима био је потребан тумач. Такође, због активних дипломатских и трговачких односа Котора са заљем, словенски канцелар је постао неопходан, премда се он, према сачуваним изворима, јавља тек након млетачког преузимања града.

Сирана Сташуша брашовашине
морнара на италијанском језику

Имена становника Котора у средњем веку углавном имају старе словенске облике: Славуша, Јелуша, Рага, Маруша, Радослава, Драгослава, Милослава, Брашослав, Гојоје, Милоје, Хранислав, Радомир. За разлику од женских имена, која су прешеджно словенска, међу мушким именима су честа и она латинској или грчкој порекла: Тријун, Марин, Нале, Марко, Базилије, Палма, Вита.

Молитвени запис Которанке Маруше светом Марину,
црква Св. Ане, XV век

ФРАЊЕВЦИ И ДОМИНИКАНЦИ

Попут других приморских градова у касном средњем веку, и у Котору су велике манастире у непосредној близини градских бедема градили фрањевци и доминиканци. Манастирски комплекс которских фрањеваца налазио се изван бедема, у близини извора

Гурдић, док је на супротној страни, поред реке Шкурде, саграђен богати доминикански манастир. Настанак и активност ових редова, које су у XIII веку основали Свети Фрања и Свети Доминик, нераскидиво су везани за време развоја градова у Европи. Поред духовне улоге чувара града, њихови манастири су у средњовековном Котору имали и стратешки значај приликом опсаде. У тешким ратним ситуацијама су рушени како их непријатељ не би користио као утврђење.

Гробље у фрањевачком манастиру
изван јужних бедема трага

НОВИ ГРАЂАНИ

Међу житељима околних села било је оних који су желели да се настане у Котору. Градска власт је нарочито била благонаклона према досељавању са села након епидемије које средином XIV века, када је спрагао велики број становника трага. Придошлице су морале да се пријаве код ношара, који је прег судијама саслушавао исправе и оиштинска документа.

Градске четврти, тргови, улице

У град су водиле три капије: са мора (главна), са реке Шкурде и са извора Гурдић. Кроз њих се улазило у систем уских кривудавих уличица. У средњем веку главна улица у Котору – *vía publica* – пресецала је град по ширини и повезивала јужну градску капију са северном. Сви трговачки послови које је Котор имао са залеђем били су везани за ову улицу, јер су кроз капије свакодневно пристизали путници и трговачка роба.

◀ Три Св. Луке на акварелу из XIX века

Главна улица је на свом путу од улаза до излаза из града повезивала две највеће градске цркве – катедралу Светог Трипуне и Свету Марију Колеџату – и њихове тргове. Стамбене четврти носиле су називе према црквама: четврт Свете Марије, Светог Луке, Свете Марије Магдалене, Светог Михаила, Светог Мартина, Свете Катарине... Када је становник средњовековног Котора хтео да објасни где станује, одређивао је место на којем живи према некој од већих цркава или према појединим пекарама и бунарима. Ради прецизности, било је пожељно поменути и комшилу.

Гре рибар, син Бојданов, 1326. године живео је са својом женом Домом у кући која се налазила у чешврти цркве Свештој Луке, поред куће Петра Добрека и куће Милена ковача. Никола иекар је 1438. године добио ог своје мајке кућу која се налази између куће Радича кожара, куће Добрушка златара, куће власиљина Драја Лукина Драја и улице. Годину дана касније, Владена, ћерка Вишке, гадиље у дому Палишашића (уједне кошарске невлашко-словенске породице), добила је кућу у чешврти цркве Свеште Каширине, код куће Ловра рибара и куће Полина млинара.

У градском језгру није билоовољно простора, па су различита здања – приватне куће, цркве, школе, пекаре, месаре, крчме, занатске радионице, трговачке радње, апотеке, болнице – била стешњена једна уз друге.

Каишеграда
Св. Трипуне

Становници града и путници окупљали су се на трговима ради пословних сусрета и трговине, али и да би се забавили у друштву уз разговор, музику и плес. И по улицама око тргова било је живо и чула се граја. Пред вратима катедrale деца су се играла *орасима на рује*, игре која личи на данашњу игру кликерима. До XV века на улицама Котора још увек је било свиња, магараца, коња, оваца, кокошака.

То се променило тек када је уведена забрана држања животиња у граду и када је законом прописано да се стаје могу градити искључиво изван бедема.

Три Св. Тријуна на акварелу из XIX века ➤

НАЈЗНАЧАЈНИИ ТРГ

Главни градски трг налазио се испред катедралном црквом Светог Тријуна и на њему су се одржавале седнице Великој и Малој већа, заседао је црквени и оиштински суд, окупљеном народу су са оиштавани закони и одредбе које је доносила котарска оиштина, држане су проповеди.

Црква Св. Марије Колеђатице

У средњем веку у Котору је било знатно више цркава него данас. До краја XV века у самом граду могло их се набројати тридесетак. Велике цркве – какве су, поред катедрале, биле Света Марија Колеђата, Свети Михаило и цркве доминиканског и фрањевачког манастира – за Которане, као и за људе са села који су долазили у град, представљале су изузетна здања. Фасаде су биле сачињене од наизменично ређаних блокова ружичастог и сивог камена, а унутрашњост – са зидовима осликаним фрескама, великом олтаром, мермерним стубовима, киповима светитеља од бојеног дрвета или мермера, мањим олтарима имућнијих породица са олтарским сликама и украсима од злата и сребра, изрезбареним дрвеним седиштима – деловала је раскошно.

САХРАЊИВАЊЕ

Средњовековни Которани најчешће су сахрањивали покојнике у самим градским црквама и око њих. Веровали су да ће им гробно место у близини реликвија, посебно светог Тријуна, заштитника града, донети спасење. Тако су гробнице у катедрали имали котарски бискупи и имућна властела, али и личности које су својим залагањем за град стекле посебан углед. Један од њих био је и Андрије Сараџенис, чијом заслугом су мошти св. Тријуна стигле у град.

Саркофаг Андрије Сараџениса ➤

Гробља су постојала и у фрањевачким и доминиканским манастирима изван градских бедема. На фрањевачком гробљу су посебно бројне гробнице котарских занатлија, на чијим надгробним плочама су урезани симболи заната којим су се бавили.

Едиција **ОВАКО СЕ ЖИВЕЛО** говори о свакодневном животу људи од праисторије до данас на подручју средишњег Балкана. Текстови врсних стручњака, раскошне илустрације, благо музејских збирки и архива, као и резултати археолошких истраживања, откривају узбудљиву прошлост, пуну нових, непознатих детаља.

СРЕДЊОВЕКОВНИ КТОР

Сазнајте какав је био живот у приморском граду током средњег века!

И још нешто:

- ◆ којим се све језицима говорило у Котору
- ◆ како су се грађани сналазили без назива улица и кућних бројева
- ◆ зашто је субота постала пазарни дан
- ◆ да ли су жене имале право на наследство
- ◆ чиме су се Которани штитили од заразних болести
- ◆ шта су то братовштине.

ISBN 978-86-7781-874-6

9 788677 818746

www.kreativnicentar.rs